KOSBED, 2018, 36: 39 - 51

Kamusal Talebi Belirlemede Mevcut Yaklaşımlar Üzerine Bir Değerlendirme

Yayın Geliş Tarihi: 27.12. 2017

Yayın Onay Tarihi: 05.11.2018

Salih Özgür SARICA •

An Evaluation on the Current Approaches to Determining Public Demand

Özet

Günümüzde kamu yönetimi sistemi ile ilgili tartışılması gereken en önemli konulardan birisi bireylerin kamusal mal ve hizmet talebinin etkin bir biçimde öğrenilmesidir. Belirli bir dönemde kaynak, zaman ve enerji harcayarak ortaya çıkan bu hizmetlerin bireylerin tercihini gerçekten yansıtıp yansıtmadığı ekonomi temelli düşünürler dışında çok fazla dile getirilmemiştir. Aslında kamusal etkinlik sorununun temelini oluşturan bu durum farklı dönemlerde çeşitli yaklaşımlar altında tartışıla gelmiştir. Kamusal talep ile kamu otoritesinin üretip sunmuş olduğu mal ve hizmetler arasındaki dengesizlik hem kaynak israfına hem de diğer alanlarda yapılabilecek gelişmelerin engellenmesine neden olmaktadır. Fırsat maliyeti oldukça yüksek olan kamusal arz talep dengesizliğimin, ekonomik rasyonellik perspektifinin piyasa benzeri çözümleri, hukuksal-kurumsal rasyonellik yaklaşımlarının ise bürokratik reformları ile kapatılmaya çalışıldığı gözlemlenmektedir. Buçalışmanın amacı, kamusal mallara olan talebin belirlenmesi noktasındaki mevcut yaklaşımların tek bir çalışma altında toplanarak sınıflandırılmasıdır. Böylece kamu yönetiminde talep belirleme konusundaki tartışmaların esasen hangi bakış açısına göre şekillendiği daha net bir şekilde anlaşılmış olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kamusal talep, talep belirleme sorunsalı, piyasa benzeri çözümler, bürokratik reform.

Abstract

Recently, one of the most important arguments that is worth discussing in public administration literature is to address individuals' public good and service demands in an efficient way. It has hardly been expressed except by economic perspective scholars whether time, energy and resource consuming public services are truly responsive to public demand. In fact, this public service-public demand imbalance that is the basis of efficiency problem has been argued under different approaches at different periods. Demand service imbalance in public service provision gives rise to waste of resources and inhibit so the possible improvements in different realms. Demand-service imbalance has an immense opportunity cost. It is observed that such imbalance is ameliorated by quasi market solutions of economic perspective and bureaucratic reforms of institution a list rationale. The aim of this study is to classify such current approaches on the basis of demand

•Öğretim Görevlisi, Hitit Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi,<sozgursarica@hitit.edu.tr>

revelation of public goods. In this way, it will be grasped more clearly in which approaches discussions on demand revelation are shaped.

Keywords: Public demand, demand revelation problem, quasi-market solutions, bureaucratic reform.

Giriş

Kamusal mal ve hizmetlere olan talebin özellikleri o toplumun etkin ve etkili bir kamusal hizmet sunumu ve idari yapısının temel belirleyicisi olabilmektedir. Bu durumda kamusal talebin farklılaşması ya da benzerlik göstermesi, toplumsal refah ve etkin kamusal hizmet sunumu açısından stratejik bir öneme sahiptir. Özellikle geleneksel kamu yönetiminin merkezi idare yapısı ve üniter sistemler göz önünde bulundurulduğunda kamusal talebin homojen olması kamusal etkinliğe daha az olumsuz etki oluşturmaktadır. Bunun dışında kamusal talebin heterojen olduğu toplumlarda kamusal otoritenin, etkin mal ve hizmet sunumu konusunda farklılaşan toplumsal talepleri etkin bir biçimde öğrenmesi gerekmektedir. Öyleyse kamusal mal ve hizmetin farklılaşmasındaki temel dinamikler nelerdir? Bir toplumda kamusal talebi farklılaştıran başta ekonomik olmak üzere sosyal-kültürel dinamiklerdir. Öncelikle bireyler arasındaki ekonomik konum farklılıkları kamusal mal ve hizmet talebini de etkilemektedir. Bilindiği üzere bir toplumda üretilen toplam mal ve hizmetin bir bölümü piyasa mekanizması tarafından bir bölümü ise devlet otoritesi tarafından gerçekleştirilmektedir. Bireyler mal ve hizmet tercihlerini bu iki seçenek arasından değişen ölçülerde kullanmaktadır. Temel gıda ihtiyaçları, ulaşım, sağlık, eğitim, güvenlik, konut vb. alanlarda birey, ekonomik imkânları ölçüsünde piyasa mekanizmasından yana tercihini kullanmakta, piyasadan elde edemediği ölçüde de kamu otoritesinin imkânlarını değerlendirmektedir. Bu durumda gelir düzeyi görece yüksek bireylerin kamusal mal ve hizmet talebi daha düşük olmaktadır. Kamusal talebi farklılaştıran bir başka unsur ise toplumsal kompozisyonun sosyal, kültürel, dini ve etnik bakımdan çeşitliliğidir. Özellikle ekonomi dışı taleplerin belirleyicisi olarak anadilin kullanımı, din hizmetlerinden yararlanma, yasal düzenlemelerin sosyal ve kültürel alışkanlıklara uyarlanması vb. ihtiyaçlar örnek gösterilebilir.

Günümüzde farklılaşan kamusal taleplere sahip toplumlarda kamu otoritesi, etkili karar verme ve bu doğrultuda kamusal mal ve hizmet sunumu gerçekleştirme açısından talebin öğrenilmesine yönelik çeşitli seçeneklere sahiptir. Demokratik yönetim teorisi ve rasyonel tercih yaklaşımları ile uyumlu olan kamusal mal ve hizmet talebinin sistematik ve etkili bir biçimde öğrenilmesine yönelik çabalar, mevcut yaklaşımlar irdelendiğinde beş farklı seçenek altında sınıflandırılabilmektedir. Bunlardan ilki geleneksel kamu yönetimi yaklaşımının çözümü olan demokratik seçimler yoluyla öğrenmedir. Kurumsalcı yaklaşım ışığında ortaya çıkan sivil toplum ve yönetişim vurgusu ile teknolojik gelişmelere bağlı e-devlet uygulamaları, katılımın teşvik edilmesi açısından bir başka çözüm yolu olarak karşımıza çıkmaktadır. Ekonomik rasyonellik perspektifinden hareketle mekânsal ayrışma, fiyatlandırma ve minimal devlet ise piyasa benzeri talep belirleme çözümleri sunduğu gözlemlenmektedir.

1. Seçimler ve Politik Mübadele Çözümü

Toplumda bireylerin kamusal mal ve hizmet talepleri, sanayileşme ve ulus devletlerin ortaya çıkışı ile beraber yasal zemine oturmuştur. Birey, artık pasif bir biçimde devletin öngördüğü ölçüde kamusal hizmetlerden yararlanmamakta, demokratik hukuk devleti gereği hak sahibi vatandaş olarak belirli dönemlerde yapılan seçimler vasıtasıyla temsilciler belirlemekte ve talebini bu mekanizma ile gerçekleştirmektedir. Temsili demokrasi ve hukukun üstünlüğü prensibi bürokratik mekanizmayı gerekli kılmakta, bireysel taleplerin seçilmişler tarafından öğrenildiği ve atanmışlar tarafından ise yerine getirildiği varsayılmaktadır. Çok partili sistemlerde bireylerin kamusal mal ve hizmet taleplerini, siyaset yarışındaki rekabetin itici gücü ile daha etkin uygulamaya yansıtacakları öngörülmektedir. Birey, kendi kamusal mal ve hizmet talebini tam olmasa da ideal bir biçimde karşılayacak siyasal partiyi destekleyecektir. Durum beklenildiği gibi olmadığında ise ibre bu kez başka bir siyasal aktöre yönelecektir.

Siyaset-yönetim ayrımı tartışması kamusal talebin belirlenebilmesi noktasında önem taşımaktadır. Kamusal talep yalnızca seçilmiş karar vericiler vasıtasıyla mı öğrenilip uygulamaya sokulacaktır yoksa kamu bürokrasisindeki atanmış idareciler de bu görevi üstlenecekler midir? Bilindiği üzere siyaset-yönetim ayrımı W. Wilson'ın (1887) çalışmasında ele alınmaktadır. Kamu yönetimi disiplininin miladı olarak da kabul edilen bu yaklaşım, bürokratları yalnızca siyasi otorite tarafından belirlenen kararların uygulayıcıları olarak betimlemiştir. Bu durumda kamusal talebi öğrenme görevi yalnızca seçilmiş temsilcilere bırakılmış, uygulama görevi ise yine seçilmiş temsilcilerin gözetiminde bürokratlara bırakılmıştır. Temsili demokrasilerde bürokratik devlet mekanizması bireylerin ortak (kimi zaman bireysel) ihtiyaç ve sorunlarına çözüm bulmak noktasında kamusal talep ile karar verme arasında dengeyi gözetmek durumundadır. İkisi arasındaki farkın çok fazla açılması durumunda siyasi otorite meşruiyetini yitirmekte ve bir sonraki seçimlerde tercih edilmemektedir. Karar mekanizmaları (seçilmiş) kamusal talebi iyi ölçtüğünde ve kararlara yansıttığında meşruiyetini ve başarısını sürdürebilmektedir.

Kamusal talebi öğrenme noktasında geleneksel kamu yönetiminin seçim çözümü ön plana çıkmaktadır. Belirli dönemlerde yapılan merkezi ve yerel seçimler ile bireylerin, kamusal taleplerini bildirdikleri varsayılmaktadır. Özellikle seçim öncesi kampanyalarda adaylar genel hatlarıyla kamusal mal ve hizmetlere ilişkin vaatlerini sergilemektedirler. Bu vaatler üzerinden birey tercihini belirleyecektir. Burada ulus devletlerin varsayımı, bireylerin homojen kamusal taleplere sahip olduğudur. Özellikle üniter yapıya sahip toplumlarda tek bir merkezden alınan kararlar tüm bireyler için geçerlidir. Her bedene aynı ölçüde kıyafet (one size fitsall) ya da tektipçilik olarak betimlenen bu durumda siyasi otorite orta seçmenin (medianvoter) kamusal talebini tahmin etme eğilimindedir. Orta seçmenin daima kazandığı bu sistemi bir metaforla açıklamak gerekirse şöyle bir sonuç ortaya çıkmaktadır. Birbirinden farklı ölçüde kamusal park alanı talep eden üç bireyin yaşadığı bir toplumda düşük ve yüksek ölçüde park talep edenin geriye kalan iki seçenekten yalnızca kendi talebine yakın olanı tercih etmesi, orta seçmenin yani orta düzeyde park alanı talep eden bireyin kazanmasına vesile olmaktadır. Bu durumda üç farklı talep seçeneği ile karşı karşıya olan karar verici otorite en meşru ve zararsız yol olarak orta seçmenin talebini gerçekleştirmektedir (Downs, 1957).

R. Musgrave (1959)'in de belirttiği gibi piyasa mekanizmasındaki etkin mal ve hizmet sunumunu kamu yönetiminde aynen uygulamak imkânsızdır. Bireylerin kamusal tercihleri günümüzde ekonomik, sosyal, kültürel, yaşam alanı vb. durumlara göre farklılaşmaktadır. Tıpkı piyasa ekonomisindeki gibi heterojen kamusal talebe sahip bireylere optimum mal ve hizmet sunumu gerçekleştirmek geleneksel kamu yönetiminin varsayımları altında oldukça zor görünmektedir. Temsili demokrasilere yöneltilen eleştirilerle de paralel olan bu kamusal arz talep dengesizliği, etkin bir kamusal mal ve hizmet sunumunu imkânsız hale getirmektedir. Bu kamusal etkinsizliğin en temel sebebi olarak kamusal talebi belirleyememe sorunsalı (demand revelation problem) gösterilebilir (Clarke, 2000). Dolayısıyla salt seçimler vasıtasıyla kamusal talebin belirlendiği varsayımı diğer taraftan hacimce genişleyen bürokratik yapı ile pekiştiğinde günümüz devletin başarısızlığı argümanı geleneksel kamu yönetimine kaçınılmaz olarak yönlendirilmektedir.

Kamu tercihi teorisi, temsili demokrasinin bu özelliğine bireylerin gerek vatandaş gerek bürokrat ya da siyasetçi olarak kendi çıkarı temelinde hareket ettiği bir politik mübadele ile açıklamaktadır. Ortak fayda ya da kamu yararı oluşturma adına değil ekonomik bireyin kendi çıkarları doğrultusunda seçme-seçilme ya da kamusal hizmet sunumu çerçevesinde yönetsel faaliyetlere katılma gibi girişimlerde bulunduğu dile getirilmektedir. Geleneksel kamu yönetiminde bireylerin kamusal talebini öğrenme ve bu doğrultuda kamusal mal ve hizmet sunumu gerçekleştirmek yerine siyasi aktörler yeniden seçilebilme ve siyasi rant elde etme, bürokratlar ise az iş yapma, bütçeyi artırma ve nüfuz alanını genişletme gibi hareket güdüleriyle faaliyet gösterirler(Buchanan,1975).

Kamusal talebin farklılaşmasında temel belirleyicinin bireyin ekonomik durumu varsayıldığında geleneksel kamu yönetimi, merkezi bürokratik yapısıyla geliri yeniden dağıtıcı (redistributive) bir fonksiyon üstlenmektedir. Özellikle temel ihtiyaçlarını piyasa mekanizmasından elde edemeyen alt gelir grubu bireylerin kamusal mal ve hizmet talebi üst gelir grubuna nazaran daha fazla olmaktadır. Bu durumda kamusal faaliyetler maliyeti üst gelir grubuna yönelik olmakta böylece zımni bir gelir aktarımı söz konusu olmaktadır.

Kamusal talebin farklılaşmasında ekonomi dışı faktörlerin etkili olduğu varsayımı altında çoğulcu demokrasinin gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Farklı kültürel ya da etnik azınlık gruplarının siyasi karar mekanizmasında temsili veya karar mekanizmalarına etki etme gücü ekonomi dışı taleplerin optimal karşılığı açısından hayati bir rol oynamaktadır.

Sonuç olarak kamusal mal ve hizmet talebinin etkin bir şekilde öğrenilmesi ve bu doğrultuda optimal bir kamusal mal ve hizmet sunumunun gerçekleşmesi geleneksel kamu yönetiminde siyaset-yönetim ayrımının benimsendiği bürokratik mekanizmalar vasıtasıyla mümkün görünmemektedir. Çözüm olarak yalnızca temsili demokrasinin uyguladığı çok partili sistemde seçimler vasıtasıyla talebin öğrenildiği varsayılmaktadır. Ya da bir başka açıdan değerlendirirsek bireyler kamusal talebini temsilciler vasıtasıyla gerçekleştirmektedir. Özellikle homojen taleplerin ortaya çıktığı ulus devletlerde bu mekanizma daha güvenli işlerken heterojen taleplerin olduğu toplumlarda gelir aktarımı ve tektipçiliğin yanı sıra genel olarak bir etkinsizlik sorunu ortaya çıkmaktadır. Bu yüzden hem yönetimde davranışçı yaklaşımın beşeri ilişkiler vurgusu hem de refah

devleti ile birlikte bürokraside vatandaş katılımına yönelik talepler, geleneksel kamu yönetiminin yeniden yorumlanmasına yol açmıştır.

2. Sivil Toplum Çözümü ve Katılım

Kamusal talebin belirlenmesinde bir başka çözüm, kurumsal düzenlemelerle bürokratik yapının ve karar verme mekanizmalarının esnetilerek homojen kamusal talebe (ya da çıkara) sahip bireylerin örgütlendiği sivil toplum kuruluşlarının yönetim sürecine dâhil edilmesi şeklinde olmaktadır. Bir başka ifadeyle özel sektör ve sivil toplumu içine alan ilişkiler ağı olarak tanımlanan yönetişim ile birlikte bireyler kamusal taleplerini sivil toplum mekanizması ile temsil etmekte ve karar verme sürecine dâhil olarak yönetime iletmektedir (Bevir, 2013). Burada devlet dışı aktörlerin katılım vasıtasıyla kamusal talebin belirlenmesinde rol oynayabileceği varsayılmaktadır.

Birlikte yönetim olarak yönetişim ile idarenin tek taraflı olarak politika kararları vermesi yani kamusal talebi yerine getirmesi yerine kamusal taleplerin sivil toplum nezdinde temsil edilerek birlikte karar alma şeklinde olmaktadır. Esas itibariyle kurumsal düzenlemelerle bürokratik mekanizmanın daha açık bir sistem haline gelmesi, katılımın teşvik edilmesi ve uygulanması gibi reformist yaklaşımın ilk izleri 1968 yılında Minnowbrook Konferansı ile ortaya atılan yeni kamu yönetimi hareketinde (newpublicadministration) ve 20yy.'ın sonlarına doğru devamı niteliğindeki yeni kamu hizmeti yaklaşımında gözlemlenmektedir. Yeni kamu yönetimi hareketinde uzlaşılan bir değer kriteri olarak hiyerarşi yerine yönetime katılım bu noktada atılan ilk adımlardandır. Özellikle demokrasinin kamu yönetimi ile uyumlaştırılması noktasında gerek politikadan etkilenen birey ya da sivil toplumun karar mekanizmalarına katılımı gerekse politika oluşturma sürecinde tüm yönetim mekanizmasında çalışan kamu görevlilerinin aktif katılımı, yönetimi mekanik bir yapıdan çıkararak, demokratik, çevreye (kamusal taleplere) duyarlı bir açık sistem haline getirmektedir (Denhardt, 2011).

Kamusal talebi belirleme hususunda yeni kamu yönetimi hareketi ile ilgili ayrıca belirtilmesi gereken bir diğer husus ise sosyal adalet teorisidir. Yeni kamu yönetimi hareketinde J. Rawls'ın sosyal adalet teorisine de atıf yapılarak geleneksel kamu yönetiminde öngörülen tarafsız yönetimin aslında kamusal talebi nispeten fazla olan bireylere yönelik bir cehalet örtüsü (veil of ignorance) oluşturduğu öne sürülmektedir. Burada kamusal talebin farklılaşmasında ekonomik dengesizliklerin ön planda olduğuna dair bir varsayım üzerine hareket edildiği ortaya çıkmaktadır. Kamusal talebin daha çok gerek ekonomik gerekse diğer faktörlerden ötürü toplumda dezavantajlı konumda bulunan bireylerden geldiği anlaşılmaktadır. Dolayısıyla yeni kamu yönetimi hareketi optimal bir kamusal mal ve hizmet sunumu için daha çok dezavantajlı gruplara yoğunlaşmak gerektiğini vurgulamaktadır (Denhardt, 2011).

Kamusal talebi belirlemede sivil toplum katılımı ve yönetişim bağlamında benzer bir vurgunun yeni kamu hizmeti yaklaşımında da yapıldığını görmekteyiz. Yeni kamu hizmeti yaklaşımında R. Denhardt (2011) kamu yönetiminin meşruiyetini bireylerle diyalog (discourse) geliştirilmesine bağlamaktadır. Yeni kamu hizmeti yaklaşımına göre sivil toplum, çıkarlar ve talepler doğrultusunda kümelenme mekanizması olduğu için talebin belirlenmesi, katılımın sağlanması ve devlet-toplum bağlantılarının oluşturulması açısından iyi bir fırsattır.

Genel bağlamda geleneksel kamu yönetiminde ortaya çıkan tek yönlü karar verme, kamusal talep ile kamu hizmet sunumu arasındaki dengesizlik, bireylerin benzer talep ve çıkarlar etrafında bir araya geldiği sivil toplum kuruluşlarının yönetişim sürecine dâhil edilmesi ile bertaraf edilebileceği savunulmaktadır. Ancak kamusal talebin karar ve uygulamalara etkin bir biçimde yansıması noktasında yönetişim olgusuna bir takım eleştiriler getirilmektedir.

İzleri elit teorisi tartışmalarına kadar uzanan eleştirilere göre yönetişim, aslında sermaye gruplarının kamusal kararlara dâhil olmasını sağlayan bir olgudur. F. Hunter ve R. Dahl gibi elit teorisyenlerinin "kim yönetir" sorusuna 1950'li yıllardan itibaren resmi karar mekanizmalarının dışında sermaye gruplarının etkisini tespit ederek cevap vermektedirler (Hunter ve Dahl, 1962). Bu noktada sorulması gereken bir diğer soru ise yönetişim olgusu ile kamusal talebin belirleyicisi olarak sivil toplum kuruluşları toplumun tüm kesiminin talebini yansıtacak düzeyde midir ve her biri eşit düzeyde etki etme gücüne sahip midir şeklinde olmalıdır. Birgül A. Güler'in "Yönetişim: Tüm İktidar Sermayeye" adlı çalışmasında özellikle sermaye gruplarının hem siyaset hem bürokrasi hem de sivil toplum alanında görece daha baskın olduğu ve karar verme mekanizmasına daha fazla etkide bulunduğunu dile getirmektedir. Bu durumda kamusal talebi öğrenme açısından sivil toplum mekanizması stratejik olarak belirtilirken, formel yapının hangi sivil toplumun dahil olacağı konusunda seçici olduğu ortaya çıkmaktadır (Güler, 2003a).

Üzerinde durulması gereken bir diğer konu ise sivil toplumun geniş bir politika yelpazesini kapsayacak düzeyde oluşup oluşmadığıdır. Eğitim, sağlık, güvenlik, çevre, barınma, ekonomik gelişme, sosyal güvenlik, yerel ihtiyaçlar vb. geniş bir spektrumda bireylerin kamusal talebini bire bir olmasa da yakın bir ölçüde yansıtacak gerek ulusal gerekse yerel düzeyde sivil toplum kuruluşları mevcut mudur, mevcut ise katılım düzeyi hangi noktadadır? Sivil toplum oluşumları, kamusal talebin dile getirildiği kurumlardan ziyade ortak çıkarların temsil edildiği ve bu çıkarların belli ölçülerde birbiri ile çatıştığı kurumlardan oluşmaktadır. Kamusal mal ve hizmet talebi ise nispeten daha teknik ve rutin bir özelliğe sahiptir. Toplu taşıma kullanımı, sağlık hizmetlerinden yararlanma, kamusal alanın fiziki özellikleri ve kullanımı, güvenlik hizmetlerinin niteliği vb. daha spesifik rutin politika alanlarına yönelik talep ile sivil toplum nezdindeki girişimler arasında dikkate değer bir farklılık bulunmaktadır. Dolayısıyla sivil toplumun, net kamusal mal ve hizmet talebini yansıtabileceği hususunda ciddi şüpheler mevcuttur. Yeni kamu yönetimi hareketi ve yeni kamu hizmeti gibi kurumsal reform ve rasyonel bürokrasinin yeniden yorumlanması ve dizaynı şeklinde öneriler getiren yaklaşımların katılım, halkla diyalog, karar vermeye sivil toplumun dâhil edilmesi şeklindeki reçetelerinin kamusal talebi belirleme noktasında iyimser olduğu düşünülebilir.

Genel olarak kurumsal düzenlemeler ile hiyerarşinin esnetilerek daha açık bir sistem haline getirilmesinin, birlikte yönetim prensibinin yönetişim olgusu ile hayata geçirilerek sivil toplumun yönetime dâhil edilmesinin ve böylece katılımın sağlanması ile kamusal talebin öğrenilebileceği varsayılmaktadır. Piyasa benzeri etkin talep belirleme çabasının dışında bürokratik düzenlemelerle talep belirleme girişimleri, literatüre uygulamada başarısı tartışmalı olan katılım, yönetişim, diyalog vb. kavramları kazandırmıştır. Retoriğin ötesine geçemeyen bu önerilerinspesifik uygulama örnekleri ile desteklenmesinden ziyade, kamusal talebi belirleme sorununa ne ölçüde çözüm bulduğu üzerinden genel bir değerlendirme yapılması daha faydalı olacaktır.

3. Teknolojik Çözüm ve Dijital Çağ Yönetişimi (E-devlet)

Günümüzde bilgi ve teknoloji alanında gelişmelere bağlı olarak kamu yönetiminin yapı ve işleyişi ihtiyaçlar doğrultusunda yeniden düzenlenmektedir. Karar vermede devlet dışı aktörlerin dâhil edilmesi, kamusal işleyişin daha saydam ve hesapverebilir düzeyde hızlandırılması, yönetim-vatandaş ilişkilerinde daha basit ve pratik çözümlerin gerçekleştirilmesi e-devlet literatürünün başlıca öngörülerindendir. İnternet kullanımının yaygınlaşması ve teknolojik ilerlemeler, kurumsal tasarım ve işleyiş tarzı üzerinde farklı önerilerin geliştirilmesine yol açmaktadır. Bu gelişmeler ışığında Dunleavy vd. (2005) dijital çağ yönetişimi kavramını ortaya atarak yeni kamu işletmeciliğine karşı alternatif bir paradigma sunmaktadırlar. Dunleavy vd.' nin gerçekleştirmiş olduğu saha çalışmaları yeni kamu işletmeciliği yaklaşımının uygulamada birtakım başarısız sonuçlarını tespit etmektedirler. Buna karşılık 2000'li yıllar itibariyle bilgi ve iletişim teknolojilerinin devletin yapı ve işleyişinde önemli dönüşümler sağladığını vurgulamaktadırlar. Yazarlar bu son dönemde ortaya çıkan değişimi dijital çağ yönetişimi kavramı etrafında bütünleştirmektedir. Dunleavy vd. dijital çağ yönetişiminin üç temel özelliği üzerinde durmaktadırlar. İlki "yeniden bütünleşme" ile yeni kamu işletmeciliğinin koordinasyon ve bütüncüllükten uzak parçalı organizasyon yapısının bilgi ve iletişim teknolojileri vasıtasıyla yeniden işbirliği temelinde düzenlenmesi öngörülmektedir. İlk özelliğin tamamlayıcısı olarak "ihtiyaç temelli bütünleşme" ise bu bütüncüllüğün yönetim-vatandaş ilişkilerine yansımasını ifade etmektedir. Son olarak "dijitalleşme" ise kamu yönetimi yapı ve işleyişlerinin dijital ortama aktarılarak bir takım zaman ve mekân tasarrufunun sağlanması ve dolayısıyla hizmet sunumunda kolaylığın gerçekleşmesini ifade etmektedir. Öncelikle geleneksel kamu yönetiminin kapalı, hiyerarşiye dayalı, kırtasiyeciliğin hâkim olduğu yapısının e-devlet uygulamalarıyla bir ölçüde ortadan kaldırıldığını belirtmektedir. Ayrıca geleneksel kamu yönetimi ile ortaya çıkan doğal merkeziyetçiliğin dijital çağ yönetişimi ile daha çevreye açık, coğrafi anlamda olmasa da örgütsel bazdadesantralize edilebileceği vurgulanmaktadır. Bununla birlikte daha saydam ve hesapverebilir yönetim anlayışına dijital çağ yönetişiminin imkân verdiği dile getirilmektedir (Yavuz, 2015).

E-devlet uygulamalarının günümüz kamu yönetimi faaliyetlerinde birtakım kolaylıklar sağlaması ve bürokratik olumsuzlukları bir ölçüde iyileştirmesi kaçınılmaz bir durumdur. Ancak unutmamak gerekir ki dijitalleşme (e-devlet), kurumsalcı manifestonun ve merkeziyetçi yönetimlerin işletmeci perspektifin karşısında sunduğu en güçlü silahtır. E-devlet uygulamalarıyla yönetimin daha vatandaş odaklı olduğu, sorunlara ve ihtiyaçlara daha hızlı ve pratik çözümlerin sunulduğu ve böylece kamusal talebin etkin bir biçimde yönetime aktarılabileceği bir kurumsal tasarım öngörülmektedir. Mevcut yapı ve sistemin iyileştirilmesi olarak dijital çağ yönetişimi weberyan bürokrasinin olumsuzluklarına bir ölçüde çözüm getirmektedir. Ancak toplumun nihai talebini karşılama ve kamusal faaliyetlerden beklentilerini yerine getirme noktasında mutlak rasyonelliği tartışmalıdır. E-devletin günümüzde merkeziyetçi yönetimlerde merkeziyetçiliği meşru kılma fonksiyonuna sahip olduğu düşünülebilir. Burada yönetimin dijitalleştirilerek toplumsallaştırılabileceği varsayılmaktadır. Dolayısıyla sanal ortamda yönetim-vatandaş işbirliği, gerçekçilikten uzak, oldukça iyimser bir söylem gibi durmaktadır. Ekonomik perspektife göre yönetimin toplumsallaştırılması, dijitalleşme ile değil ancak ve ancak adem-i merkeziyetçilik ile mümkün olmaktadır. Coğrafi anlamda topluma yaklaşan yönetimler bilgi ve teknolojik

gelişmelerden de yararlanarak daha rasyonel bir hizmet sunumu gerçekleştirebilirler. Ancak ekonomik rasyonellik yaklaşımına göre dijitalleşme tek başına nihai çözüm olarak görülmemektedir.

Buraya kadar anlatılan kamusal talebi belirlemeye yönelik çözüm önerileri daha çok kurumsalcı (ya da post-bürokratik) perspektif ışığında ortaya çıkmıştır. Oysa ekonomik rasyonel (bireyselci) yaklaşımlar bürokrasinin ehlileştirilmesinden ziyade piyasa benzeri çözümlere daha fazla odaklanmaktadır. Bunlar arasında en çok dile getirilen çözümler, mekânsal ayrışma, fiyatlandırma ve minimal devlet olarak karşımıza çıkmaktadır.

4. Mekansal Ayrışma Çözümü

Toplumda kamusal talebin heterojen olduğu durumlarda talebi etkin bir şekilde öğrenmenin yöntemi olarak mekânsal kümelenme önerilmektedir. Tüm yönetim düzeylerinde (merkezi-yerel) federal yapıya tekabül eden bu mekânsal düzenleme ile kamusal talebin nispeten daha etkin bir şekilde belirlenebileceği varsayılmaktadır. Demokrasi literatüründe adem-i merkeziyetçilik, yetki devri, hizmette yerellik ya da yerel özerklik vb. kavramlar ile daha önce de dile getirilse de kamusal talebi etkin bir şekilde öğrenme ve kamu hizmeti üretim ve sunumunun öğrenmeye bağlı optimal hale getirilmesi konusunda C. Tibeout (1956) piyasa metaforunu kullanarak bir çözüm önerisi getirmiştir. C. Tibeout'nun "Yerel Harcamaların Mutlak Teorisi" adlı kült eserinde mekânsal ayrışmanın heterojen talebi belirleyebileceği savını dile getirmektedir. Bireylerin mutlak bilgi sahibi olduğu ve kararlarında rasyonel davrandığı, iş fırsatlarından bağımsız hareket edebildiği varsayımı altında kendi kamusal talebine (tercihine) en yakın yerel oluşumda ikamet edeceği ve böylece kamusal talebinin öğrenilebileceğini dile getirmiştir. Ayaklarla oy vermek (votingwithfeet) olarak da tasvir edilen bu durumda benzer (homojen) kamusal talebe sahip bireylerin mekânsal olarak kümelenerek tercihleri doğrultusunda optimal bir kamusal hizmet üretimi ve sunumu gerçekleştirileceği vurgulanmaktadır. Dolayısıyla aralarında heterojen, kendi içinde homojen kamusal mal ve hizmet sunumuna sahip üç bireyin yaşadığı toplum örneğinde bu kez orta seçmenin tercihine razı olmanın yerine üç farklı mekânsal ayrışma ile bireyler birebir tercihlerine cevap almaktadır.

Mekânsal ayrışma özellikle federal bir yönetim sistemine sahip ABD'nin yerel yönetim yapısına son 60 yılda damgasını vurmuştur. Günümüzde Tibeout modelinin etkileri Amerikan yerel yönetimler literatüründe halen ağırlıklı olarak tartışılmaktadır. Mekânsal ayrışmanın kamusal talebi belirlemekten ziyade toplumda ekonomik ve kültürel ayrışmaya neden olduğu dile getirilmektedir. Özellikle çok merkezli kentsel yapılara izin veren bir yerel yönetim sisteminde ekonomik olarak iyi konumda olan bireylerin tercih imkânının daha fazla olduğu ve böylece kent merkezinden periferiye yoğun kaçışların gerçekleşmesiyle sorunlu bir kent merkezi bırakarak kümeli ve yoğunlaşmış bir yoksulluk alanı oluşturduğu tartışılmaktadır. Bu durum bireylerin hareket serbestisine (mobility) sahip olduğu varsayımını sakatlamaktadır. Bir önceki bölümde de tartışıldığı gibi kamusal talebin farklılaşmasında belirleyici unsurun ekonomik durumun olması, yoksulluğun mekânsal olarak kümelenmesi (concentration of poverty) ile sonuçlanmaktadır. Yoksulluğun mekânsal olarak kümelenmesinin salt yoksulluğun getirdiği dezavantajların ötesinde ayrıca kaçınılmaz olumsuzlukları da söz konusudur. Üst ve orta gelir grubunun mekânsal ayrışması ile birlikte iş imkânlarının da taşınması, kamusal talebi nispeten fazla olan bireylerin ortak sorun ve ihtiyaçlarını

karşılayabilecek vergi fırsatları ve sinerjinin de farklı mekân tercihinde bulunması ve bunlara ek olarak olumsuz sosyal etki (peereffect) ile suç, okul başarısızlığı vb. olumsuzluklarla yoksulluğun ve dezavantajlarının yeni nesiller için istikrar göstermesi gibi sorunlar Tibeout modelinin olumsuz yönleri olarak gösterilmektedir (Howell-Moroney, 2008).

C. Tibeout, kamusal mal ve hizmet talebinin yanında sosyal ve kültürel taleplerin heterojen olduğu durumlarda da çoklu yerel oluşum sisteminin ideal olabileceğini bir dipnotla dile getirmektedir. Sosyal, kültürel ve etnik tercihler bakımından heterojen kompozisyona sahip toplumlarda özellikle mekânsal ayrışma gözlemlenmektedir. Amerikan metropollerinde Çin mahalleleri ya da Musevi ağırlıklı yerel kümelenmeler en belirgin örneklerdendir. Sosyal dayanışma ve yardımlaşma, anadilin kullanım imkânları, dini ve mezhepsel tercihlerin hayata geçirilmesi bakımından çözüm sunması, mekânsal ayrışmanın sosyo-kültürel taleplere cevap vermesi açısından avantajlı olduğu gözlemlenmektedir. Bir diğer taraftan mekânsal ayrışmanın etnik ayrımcılık bakımından dezavantajlı olduğu konusunda görüşler de bulunmaktadır. Özellikle Amerikan metropollerinde Afrika-Amerikan kökenli bireylerin mekânsal tercih konusunda yeterince mobil olamadığı, geçmişten bu güne bir takım yasal ve ekonomik düzenlemelerle yoksulluğun kümelendiği kent merkezlerinde yerleşmek zorunda bırakıldığı dile getirilmektedir (Massey ve Denton, 1993).

Genel olarak C. Tibeout'nun önermiş olduğu ve ABD'de geniş uygulama alanı bulan mekânsal ayrışma çözümünün kamusal talebin etkin bir şekilde öğrenilmesine vesile olduğu dile getirilse de toplumda sosyo-ekonomik tabakalaşma meydana getirdiği, kamusal talebi nispeten daha fazla olan bireyleri idari kapasitenin yetersiz olduğu alanlara sıkıştırdığı noktasında yan etkileri bulunmaktadır. Ayrıca yerel oluşumlar arasında dışsallık olmadığı varsayımı da koordinasyon yetersizliği ve ölçek ekonomisinden yararlanamama gibi olumsuzluklarla sakatlandığı görülmektedir. Her bir yerel oluşumun ayrı ayrı kamusal kaynaklarla mal ve hizmet üretim ve sunumuna gitmesi, tercihlere uygun (responsive) ve etkili olmasına rağmen etkin (ekonomik) bir çözüm olmadığı görüşü savunulmaktadır. Bu doğrultuda bazı Amerikan metropollerinde bir çok yerel oluşumu bünyesine dahil eden tek büyük kent yönetimi şeklinde birleşmelere (consolidation) gidildiği görülmektedir (Mitchell-Weaver vd., 2000).

Mekansal ayrışma özellikle ekonomik rasyonellik temelinde formüle edilen yeni kamu işletmeciliği yaklaşımının temel önerilerinden biridir. Adem-i merkeziyetçilik, yetki devri ile birlikte bürokratik yapı çözülecek, yönetim toplumsallaştıkça daha etkin bir kamusal hizmet üretim ve sunumu gerçekleşecektir. 1980'li yıllardan itibaren küreselleşme ile birlikte en çok önerilen olgulardan biridir yerelleşme. Avrupa Birliği uyum müktesebatlarında, Avrupa Yerel Özerklik Şartı ve kamu yönetimi literatüründe adem-i merkeziyetçilik, kamu yönetimi faaliyetlerinin daha toplumsal taleplere uygun ve daha verimli gerçekleştirilebilmesinin ön koşulu olarak sunulmuştur.

Kamusal talebi belirlemede etkili olduğu düşünülen bu tarz yapı bazındaki değişikleri destekler nitelikteki bir başka çözüm ise işlem bazında düşünülmektedir. Kamusal işlemlerin fiyatlandırılması ya da piyasaya bırakılmasının, talep belirleme noktasında daha etkin bir çözüm olduğu dile getirilmektedir.

5. Fiyatlandırma ve Minimal Devlet Çözümü

Kamusal mal ve hizmet talebinin etkin bir şekilde öğrenilmesinin piyasa benzeri bir başka çözümü fiyatlandırma ve hizmetlerin mümkün olduğunca özel sektöre bırakılması şeklinde olmaktadır. Geleneksel kamu yönetiminin mevcut finansman sistemi, kamusal talebin gelişigüzel karşılanmasında önemli bir etkendir. Geleneksel bütçeleme sistemine göre belirli bir dönemde kamusal mal ve hizmetlerin maliyetini karşılamak amacıyla çeşitli formlarda vergiler toplanmaktadır. Tek merkezden harcama kalemlerine ihdas edilen vergiler, kamusal mal ve hizmetin fiyatı olmaktadır. Kamusal talebi belirleme noktasında maliyetine birebir kullanıcının (hizmetten faydalanıcı) katlanacağı bir fiyatlandırma mekanizmasının, geleneksel bütçe sistemine göre daha etkin olabileceğine yönelik piyasa benzeri bir çözüm öngörülmektedir. W. Thompson (1968)'ın " Düzensiz Fiyat Sistemi Olarak Kent" adlı çalışmasında fiyatın optimal talep belirleme konusunda önemli fonksiyonlar üstlendiğini açıklamaktadır. Öncelikle fiyatlandırma ile kıt kamusal kaynakların aşırı tüketiminin (overconsumption) önlenebileceği dile getirilmektedir. Daha çok bedavacılık sorunu (freeriderissue), mevcut kısıtlı kamusal kaynakların ya da hizmetlerin fiyatlandırılmadığında ortaya çıkan bir olgu olduğu bilinmektedir. Dolayısıyla fiyatlandırma, yalnızca o hizmetin maliyetini karşılama görevi değil aynı zamanda aşırı tüketimin önlenmesi fonksiyonunu yerine getirmektedir.

Kamusal talebin belirlenmesinde doğrudan fiyatlandırma mekanizması yeni kamu işletmeciliği yaklaşımının minimal devlet (bürokrasinin küçültülmesi) önerisiyle benzerlik göstermektedir. Birebir fiyatlandırma ile mevcut kamusal talep nispeten daralacak ve talep doğrultusunda bürokratik yapı geriye sarılabilecektir. Kullanıcı öder prensibiyle kamusal mal ve hizmetlere olan talep geleneksel kamu yönetimindeki mevcut tektipçi hizmet sunumuna göre daha etkin bir biçimde öğrenilebilecektir. Günümüzde özellikle tahsis edici (allocative) kamusal hizmet sunumunda birebir fiyatlandırma yöntemi oldukça yaygındır. Elektrik, su ve kanalizasyon, toplu taşıma vb. kamusal hizmetlerde birebir fiyatlandırma mekanizması işlemektedir. Eğitim ve sağlık gibi alanlarda ise merkezi bütçe sistemi devreye girebilmektedir. Tıpkı piyasa mekanizmasındaki gibi mal ve hizmetlerin fiyatlandırılması, o mal ve hizmetin değerinin belirlenmesi açısından oldukça önemlidir. Fiyat belirlemede kimi durumlarda yalnızca maliyetin hesaplanması yeterli olurken bazı durumlarda ise yalnızca maliyet hesaplama dışında bireylerin o mal ve hizmet için gözden çıkarabileceği fiyatların ortalaması şeklinde olabilmekte ya da aşırı tüketimden ideal tüketime geçişi sağlayan bir fiyat şeklinde gerçekleşebilmektedir. Fiyat, kamusal talebi belirlemenin yanında bireysel fedakârlıkları eşitleme fonksiyonuna da sahiptir. Özellikle zor koşullarda görev yapan kamu çalışanlarının nispeten daha avantajlı koşullarda görev yapan çalışanlardan daha yüksek ücret alması bu duruma örnek teşkil etmektedir. Genel olarak birebir fiyatlandırmanın mümkün olmadığı alanlar devletin klasik sınırları olarak görülen adalet, güvenlik, diplomasi, çevre koruma, vatandaşlık hizmetleri vb. makro düzeydeki politikalar olmaktadır (Thompson, 1968).

Kamusal talebin etkin bir biçimde öğrenilmesi ve uygulamaya yansıtılması bakımından doğrudan çözüm mevcut bir takım kamusal girişimlerin serbest piyasaya bırakılması şeklinde olmaktadır. Mevcut kamusal girişimlerin topyekun özele bırakılması (özelleştirme) ya da belirli bir kısmının sözleşme yoluyla özel sektöre gördürülmesi (contractingout) piyasanın talep belirleme konusundaki etkinliğine olan güvenin bir

ifadesidir. Yeni kamu işletmeciliği yaklaşımının devletin küçülmesi, rekabetin teşvik edilmesi gibi önerileri ile uyumlu bir minimal devlet yaklaşımı ile mevcut kamusal arz talep dengesizliğinin en aza indirgenebileceği savunulmaktadır. Günümüzde elektrik ve doğalgaz dağıtımı, toplu taşıma hizmeti, çevre düzenleme ve temizlik işleri, konut ihtiyacının karşılanması gibi kamusal faaliyetler özel sektöre gördürülebilmektedir. Böylece süreklilik arz eden kamusal kaynak ve enerji israfı yerine talebe göre etkin bir sunum gerçekleştirilmektedir (Güler, 2003b).

Fiyatlandırma ve minimal devlet çözümünün talep belirlemedeki avantajlarının yanında toplumdaki sosyo-ekonomik dengesizliklere bağlı bir takım sorunlar ortaya çıkmaktadır. Geleneksel kamu yönetiminde hâkim bütçeleme sisteminin geliri yeniden dağıtıcı (redistributive) özelliği, fiyatlandırma ve minimal devlet yaklaşımı ile belirli ölçüde ortadan kaldırılmaktadır. Birebir fiyatlandırma ve kullanıcı öder prensibi ile alt gelir grubunun piyasa mekanizmasından karşılayamadığı temel mal ve hizmetlerin kamu otoritesinden sağlanması oldukça güç hale gelecektir.

Bir diğer taraftan kamusal faydanın bireysel fiyatlandırılmasındaki güçlük mevcut bütçeleme sistemini gerekli hale getirmektedir. Ortak yararın sağlandığı çevrenin korunması, salgınla mücadele, makro-ekonomik politikalar, güvenlik vb. politika alanlarının maliyetini karşılama amacıyla mevcut vergilendirme sistemi kaçınılmaz hale gelmektedir. Faydanın bireysel olduğu durumlarda ise birebir fiyatlandırma uygulaması daha kolay gerçekleştirilebilmektedir.

Sonuç olarak hacimce genişleyen bürokratik yapının geriye sarılması amacıyla yeni kamu işletmeciliği yaklaşımının önerdiği özelleştirme, sözleşmecilik, fiyatlandırma mekanizmaları, piyasa benzeri bir çözüm getirerek kamusal mal ve hizmetin belirlenmesi hususunda etkili olmaktadır. Ancak bu çözümün, sosyal adalet, kamusal mal ve hizmet hakkı vb. siyasal toplum ilkelerinin bir sonucu olarak kamusal fayda, eşitlik, kollektif bilinç vb. değerleri göz ardı eden bir olgudan ibaret olduğu dile getirilmektedir.

Sonuç ve Değerlendirme

Geleneksel kamu yönetimi ve refah devleti uygulamaları ile birlikte günümüz bürokratik yapıların hacimce büyümesi ile sonuçlanmış, ekonomi perspektifinden gelen çıkarımlar ile kamusal etkinlik sorunu tartışılagelmiştir. Bu tartışmaların temel argümanı hep mevcut bürokratik yapı, işleyiş ve sunmuş olduğu mal ve hizmetlerin, bireylerin taleplerini hangi ölçüde yansıtıp yansıtmadığı üzerine olmuştur. Kamu yönetimi disiplininin tarihsel gelişim süreci içerisinde ortaya konan farklı yaklaşımlar, kamusal talep belirleme ve uygulamaya etkin bir biçimde yansıtma konusunda farklı varsayımlar üzerinden çözüm üretme yoluna gitmişlerdir. Piyasa mekanizmasında etkili bir biçimde işleyen arz talep dengesinin kamu yönetimi alanında da uygulanabilip uygulanamayacağı hep tartışılmıştır. Her ne kadar piyasa mekanizmasındaki kadar etkili olmasa da bireylerin talepleri doğrultusunda bir kamusal mal ve hizmet sunumu gerçekleştirmeye yönelik öneriler geliştirilmiştir. Kamu yönetiminde farklı yaklaşımlar irdelendiğinde bir takımçözüm önerileri göze çarpmaktadır. Mekânsal ayrışma ile fiyatlandırma ve minimal devlet çözümü ekonomik rasyonelliği temel alan kamu tercihi ve yeni kamu işletmeciliği yaklaşımları tarafından önerildiğini görmekteyiz. Sivil toplum, yönetişim, katılım, dijital çağ yönetişimi, e-devlet gibi çözümler ise weberyan (hukuksal-kurumsal) rasyonellik temelinde ortaya çıkmıştır. Seçimler ve politik mübadele çözümü

ise geleneksel kamu yönetimi ve weberyan bürokrasinin ilk etapta barındırdığı bir model varsayımı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kamusal talep belirlemede mevcut çözüm önerilerinin uygulamada bir takım dezavantajları bulunduğunu söyleyebiliriz. Mekânsal ayrışma, fiyatlandırma ve minimal devlet çözümlerinin gelir adaletsizliğini pekiştirici, doğal seleksiyona neden olan yan etkileri mevcuttur. Kamusal mal ve hizmetler, bir piyasa ürünü gibi ele alınmakta, bireylerin yalnızca ekonomik imkânları doğrultusunda kamusal hizmetlerden yararlanabileceği sonucu ortaya çıkmaktadır. Oysa demokratik yönetim teorisinin temel savlarına göre bireyler aynı zamanda hak sahibi vatandaş olarak bu kamusal hizmetlerden yararlanmaktadır. Ayrıca devletin sosyal adaleti sağlayıcı fonksiyonunun göz ardı edilmemesi gerekmektedir. Diğer taraftan kurumsalcı çözümlerin uygulamadaki başarısı tartışmalıdır ve retorik iyimserlikten öteye gidememektedir. Reformist yaklaşımların kurumsal katılım vurgusuyla kamusal talebin net bir şekilde yönetime yansıtılacağı varsayılmaktadır. Bir takım spesifik örnek olaylarla, şikayet dinleme mekanizmalarıyla, elektronik ortamda sorun dinleme gibi katılım örnekleriyle ile bu savın doğruluğu ispat edilmeye çalışılmaktadır. Ayrıca sivil toplum-yönetim işbirliği, diyalog geliştirme ve yönetişim olgusu ile tüm toplumun nihai kamusal talebini öğrenmekten ziyade toplumun yalnızca belirli bir kesiminin (sermaye ve iş grubu) iradesinin yönetime aktarıldığı yönünde şüpheler bulunmaktadır.

Kaynakça

Bevir, Mark (2013),Governance: A VeryShortIntroduction. Oxford, UK: Oxford UniversityPress.

Buchanan, J.(1975),"Public Finance andPublicChoice", NationalTaxJournal, 28 (4),383-394.

Clarke, E. (2000),DemandRevelationandtheProvision of PublicGoods. iUniverse.

Denhardt, R. (2011), Theories of PublicOrganization, Wadsworth/Cengage Learning.

Downs, Anthony (1957),An EconomicTheory of Democracy,HarperCollins.

Dunleavy, P.,Margetts, H., Bastow, S. &Tinkler, J. (2005), "New Public Management is Dead-Long Live DigitalEraGovernance", Journal of Public Administration ResearchandTheory, 16, 467-494.

Güler, B.A. (2003a), "Yönetişim: Tüm İktidar Sermayeye", Praksis, 9, 93-116.

Güler, B.A. (2003b), "Devlette Reform", Mimarlık Dergisi, Mart, 1-26.

Howell-Moroney, M. (2008), "TheTieboutHypothesis 50 YearsLater: LessonsandLingeringChallengesforMetropolitanGovernance in the 21st Century", Public Administration Review, 68, 97–109.

Hunter, Floyd &Dahl, Robert A. (March 1962), "WhoGoverns: DemocracyandPower in an American City",AdministrativeScienceQuarterly (Johnson Graduate School of Management, Cornell University) 6 (4), 517–519.

Massey, D. S.,&Denton, N. A. (1993),AmericanApartheid: SegregationandtheMaking of theUnderclass, Harvard UniversityPress.

Mitchell-Weaver, C., David Miller and RonaldDealJr (2000), "MultilevelGovernanceand MetropolitanRegionalism in the USA", Urban Studies, 27 (5/6), 851-876.

Musgrave, Richard A. (1959),TheTheory of Public Finance: A Study in PublicEconomy, New York: McGraw-Hill.

Thompson, W. (1968)."The City as a DistortedPriceSystem", PsychologyToday, 2(3),28-33.

Tiebout, C. M. (1956). "A PureTheory of LocalExpenditures", TheJournal of Political Economy, 416-424.

Wilson, Woodrow (1887). "TheStudy of Administration". PoliticalScienceQuarterly 2(2), 197–222.

Yavuz, N. (2015). "Dijital Çağ Yönetişimi: Kamu Yönetiminde İhtiyaç Temelli Bütünleşme Çabası", in Ö. Köseoğlu& M. Z. Sobacı (Eds),Kamu Yönetiminde Paradigma Arayışları: Yeni Kamu İşletmeciliği ve Ötesi. Bursa: Dora